

"Arkadaş! Nefiste öyle dehşetli bir nokta ve açılmaz bir ukde var ki, zıdları birbirinden tevlid eder. Ve aleyhte olan her bir şeyi lehte zanneder... Mücazatın şiddetini de gördüğü vakit, teâmî ve inkâr ile kendisini teselli eder." izah eder misiniz?

"Arkadaş! Nefiste öyle dehşetli bir nokta ve açılmaz bir ukde var ki, zıdları birbirinden tevlid eder. Ve aleyhte olan her bir şeyi lehte zanneder."

Bilindiği gibi nefis daima kötülüğü emreder. İman, marifet, takva ve salih amel ile terbiye gördükçe bu yanlış yoldan dönme yoluna girer. Sonunda Allah'ın razı olduğu bir nefis olma makamına kadar çıkar.

Kötülüğü emreden bir nefis gerçekte kendine fenalık etmektedir, ancak bunun farkında değildir. Aleyhinde olan şeyleri, meselâ günahları ve isyanları lehte zanneder; onlardan aldığı zehirli lezzete kapılır ve gerçek saadet olan ebedî cennetini kaybetme yoluna girer.

Nefis bu yanlış yolda yürürken, birçok hakikatleri de, yine kendi aleyhine olarak, yanlış yorumlar.

İnsan akli, Allah'ın zatını bilmekten acizdir. Bu aczi sebebiyle insan Cenâb-ı Hak'tan sonsuz derece uzaktır. Ama O'nun sonsuz ve muhit sıfatları hem bütün kâinatta hem de insanın bedeninde ve ruh aleminde her an icraat göstermektedirler. Bu cihetle de Allah, kuluna her şeyden daha yakındır.

Uzaklık ve yakınlık kelimeleri hayalimizde öncelikle mesafe kavramını canlandırır. Mekândan ve maddeden münezze olan Allah'ın mahlukatına yakınlığı elbette ki mesafe yönünden olamaz. Bu yakınlık, mahlukatının bütün işlerini görmesi, onlara lazım her şeyi yaratması ve onların imdadına göndermesi cihetiyledir. İnsan, parmağını boğazına sokamazken, Allah onun hücrelerini değiştirmekte, kanını temizlemekte, bütün organlarını en hikmetli ve verimli şekilde çalıştırmaktadır.

İnsanın Allah'tan uzaklığı, hem mahiyet itibariyle hem de O'nun kemalini idrakten çok uzak olması bakımındandır. Meselâ, biz okuduğumuz kitaba çok yakınız, onu elimizde tutmakta, sayfalarını çevirmekteyiz. Kitap ise bizi tanımaktan, bizim

mahiyetimizi bilmekten çok uzaktır.

Allah'ın varlığı vaciptir, bizimki mümkün; mümkün vacipten çok uzaktır.

Allah kadim ve bakidir, biz ise sonradan yaratılmışız ve faniyiz; ezelî ve ebedî olmaktan çok uzaktır.

Cenâb-ı Hakk'ın sıfatları sonsuzdur, bizimki sınırlı; sınırlı olan sonsuzdan çok uzaktır.

Biz mahlukuz o Halık.
Biz memlûküz o Malik.
Biz merzukuz o Rezzak...

Bütün İlâhî isim ve sıfatları bu manada düşündüğümüzde Allah'ın bize bizden daha yakın, bizim ise ona sonsuz derece uzak olduğumuzun binlerce deliliyle karşılaşırız.

İşte nefis, bunu bildiği halde ters bir yola girmekte, Allah'ın ona yakınlığını düşünüp iman, ibadet ve şükür yoluna gireceğine, kendisinin O'ndan uzaklığını esas alarak kulluk görevlerinden uzak durmaktadır. Üstat hazretleri, nefsin bu halini güneş misaliyle çok güzel nazara veriyor:

"Meselâ güneşin eli sana yetişir, ziyasıyla başını okşar. Fakat senin elin ona yetişemez ve senin keyfin üzerine hareket etmez."

Güneş bizim başımızı okşar, gözümüzün içine girer, ama bizim elimiz ona ulaşamaz. Aklımız da Cenâb-ı Hakk'ın kemalini idrak etmekten, hikmetlerini kavramaktan o kadar uzaktır.

Nasıl güneş bizim keyfimize göre hareket etmiyorsa Cenâb-ı Hakk'ın takdiri ve hikmeti de bizim aklımızın idrakine uymaz. Özellikle kader konusunda, aklın haddini çoğu zaman aştığını ve sahibini büyük tehlikelere attığını görmekteyiz.

"Demek şemsin sana karşı iki ciheti vardır: Biri kurb, diğeri bu'd. Eğer senin ondan baîd olduğun cihetle "O bana tesir edemez" ve onun sana karib olduğu cihetle "Ona tesir edebilirim" desen, cehlini ilân etmiş olursun. Kezalik Hâlık ile nefis arasında da bir kurb ve bu'd vardır. Kurb Hâlıkındır, bu'd nefisindir. Eğer nefis uzaklığı cihetiyle enaniyet ile Hâlık bakıp, "Bana tesir edemez" diye bir ahmaklıkta bulunursa dalalete düşer."

Nefis o kadar sorumsuz hareket ediyor ki, bu haliyle sanki “Enaniyet ile Hâlîka bakıp, ‘Bana tesir edemez.’ ” demiş gibi oluyor, bu kadar ahmaklaşıyor. “Ben hürüm, dilediğimi yaparım. Helal haram dinlemem. Başkasının hakkına tecavüz edebilirim. İbadet etmeyebilirim.” diyen, yahut bu şekilde hayat süren kişinin nefsi böyle demiş oluyor.

Üstadın “Bizden başkası bizde tasarruf ediyor.” cümlesi bu noktada nefse haddini güzelce bildiriyor ve ona şu dersleri veriyor: Yediğin gıdaları kan yapan, hücre yapan, alyuvar-akyuvar yapan, bedenini halden hale değiştiren, seni genç iken ihtiyarlatacak, o siyah saçlarını ağartacak, belini büken, seni sıhhatliyen hasta yapan, ölümün eşiğine kadar getiren sonra ölümü tattırarak seni bu dünyadan başka bir aleme göçüren bir kudrete meydan okurcasına günah ve isyanları pervasızca işlemek büyük bir ahmaklıktır.

“Ve keza nefis mükâfatı gördüğü zaman “Keşke ben de öyle yapaydım, böyle olaydım” der. Mücazatın şiddetini de gördüğü vakit, teâmî ve inkâr ile kendisini teselli eder.”

Teâmî, bir yönüyle tecâhülü andırıyor. Cehalet, bir konuda bilgi sahibi olmamak, tecâhül ise bildiği halde bilmezlikten gelmek, kendini cahilliğe vermek demektir. Aynı şekilde, teâmî de gerçekte kör olmadığı halde kendini körlüğe vermek, görmezlikten gelmek manasına geliyor.

Nefsin “mücazatın şiddetini de gördüğü vakit, teâmî ve inkâr ile kendisini teselli” etmesi ifadesinde geçen “görme” kelimesi cehennemi görme şeklinde anlaşılabilir. Zira, o zaman azabın inkârı zaten söz konusu olamaz. Burada, “cezanın şiddetinden haberdar olmak, o konuda ikaz edilmek” manasındadır. Böyle bir durumda, nefis gayri meşru zevklerinden vazgeçmek yerine, bu ikazlara kulak vermeme, görmezlikten ve bilmezlikten gelme yolunu tutar.

Ölenleri gördüğü halde ölümü unutmaya çalışır.

Aczini ve zaafını çok iyi bildiği halde, kendini kuvvetli ve güçlü görme vehmine kapılır.

Kul olduğunu bildiği halde, işlerinde kendini söz sahibi kabul eder.